

ПОДОЛАННЯ ГРУПОВИХ КОНФЛІКТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Е. Гура

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Анотація. Проведено вивчення способів подолання конфліктів в учбових групах у 418 студентів. Дослідження проводилось під час педагогічної практики з фізичної культури в чотирьох вищих навчальних закладах м. Дніпропетровськ. Встановлено, що 0,5 % студентів перебувають у групі, в якій практично немає шансів подолати груповий конфлікт; 48,8 % респондентів – у групах, де проблеми мають тенденцію до пролонгації; 37,1 % – в групах, де конфлікти розвиваються і ускладнюються; 13,6 % – у групах, де проблеми успішно вирішуються на раціональній основі. Результати цих досліджень використанні автором для створення адаптаційного тренінгу «Подолання групових конфліктів».

© Е. Гура, 2012

Ключові слова: адаптація, студенти, педагогіка, група, конфлікти.

Анотація. Гура Э. И. Преодоление групповых конфликтов в процессе профессиональной адаптации студентов. Проведено изучение способов преодоления конфликтов в учебных группах у 418 студентов. Исследование проводилось во время педагогической практики по физической культуре в высших учебных заведениях г. Днепропетровска. Установлено, что 0,5 % студентов находятся в группе, в которой практически нет шансов преодолеть групповой конфликт; 48,8 % – в группах, где проблемы имеют тенденцию к пролонгации; 37,1 % – в группах, где конфликты усложняются; 13,6 % – в группах, где внутренние проблемы успешно решаются на рациональной основе. Результаты исследований использованы автором для создания адаптационного тренинга «Преодоление групповых конфликтов».

Ключевые слова: адаптация, студенты, педагогика, группа, конфликты.

Abstract. Gura E. Overcoming group conflicts in the process of professional adaptation of students. The investigation of ways to overcome educational group conflicts among 418 students during teaching practice in physical culture in Dnipropetrovsk higher educational establishments were carried out. It's found out that 0,5 % students are in the group which has no chances to overcome group conflicts; 48,8 % are in the group, where the problems have tendency to prolongation; 37,1 % students are in groups in which the conflicts are developing and becoming more complicated; 13,6 % investigated study in groups in which the problems are successfully solved on rational basis. The results of the investigation are used for creation the adaptation training «Overcoming of group conflicts».

Key words: adaptation, students, pedagogies, group, conflicts.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фахівці галузі фізичної культури і спорту частіше за все працюють у шкільних та студентських групах і командах. Саме тому їх педагогічна ефективність залежить не тільки від знань індивідуальних особливостей вихованців, а й від володіння основами аналізу і психології груп [2].

Групова психологія і груповий аналіз пройшли великий шлях від класичних робіт Й. Пратта, С. Славсона, А. Вольфа, З. Фукса, В. Біона до сучасних досліджень А. Прица, Е. Викукаль, Г. Аренда, А. Фільца, Т. Яценко, Л. Роговик. Тому можна стверджувати, що протягом останніх десятиліть був досягнутий важливий практичний досвід у галузі психології груп і команд, який не використовується у педагогічній практиці [1].

Спеціалісту з фізичної культури під час учбових занять і тренувань досить часто доводиться зустрічатися з педагогічними ситуаціями, в яких студенти не усвідомлено розігрують невирішені родинні конфлікти, здійснюють спроби порушити навчальний процес через відреагування нереалізованих особистих почуттів. Іноді у стосунки з педагогом або тренером переносяться проблеми кризи підліткового віку або кризи ранньої зрілості. Студенти у педагогічних стосунках самостверджуються, доводять свою самостійність, намагаються контролювати педагогів, створюють неформальні відношення. Усе це впливає на педагогічну атмосферу, динаміку, розвиток учбових і тренувальних груп. Саме тому важливо розуміти і інтерпретувати неусвідомлені групові процеси, знати базові характеристики групової динаміки. До них відносять знання: мети і цілей групи; групових правил та норм; фаз розвитку групи; функцій лідера групи; типові групові установки; психологічні опори у груповому процесі; принципи вирішення конфліктів. Погляд на групові конфлікти з позицій групової динаміки дозволяє впливати на процес взаємодії між особистостями. У результаті групова напруга зменшується, вирішуються конфлікти, стабілізуються стосунки, розвивається групова свідомість [4].

Спеціалісти вважають, що конфлікти і складні ситуації в студентських групах є свідченням типових форм групових опорів і проявів поведінкових реакцій, які потребують обов'язкових інтерпретацій [3]. Це відповідає поглядам К. Левіна, який розглядав групо-

ву динаміку як дисципліну, що вивчає не тільки позитивні, а й негативні сили, які виникають у групі. Автор вважав, що подолання конфліктів у групі можливе на основі знання всією групою базових групових законів. До них фахівець відносив наступні принципи: у групі ціле завжди домінує над його частинами; група є більшим утворенням ніж сума особистостей, які входять до складу групи; група впливає на поведінку всіх своїх членів; окремі особистості завжди об'єднуються між собою; людей об'єднує не схожість поглядів, а потреба взаємозв'язків. У процесі групової адаптації важливо враховувати те, що в групі може діяти дозвіл на конфлікти, дозвіл на девіантну поведінку окремих членів заради групових цілей [6].

Вирішенню групових конфліктів сприяє знання теорії розвитку груп, згідно з якою виділяють фазу формування групи, фазу групової психологічної напруги і фазу нормалізації діяльності у групі. Встановлено, що перехід від однієї фази розвитку групи до іншої здійснюється через кризи і залежить від способів психологічного реагування у самій групі. Одні з них стимулюють груповий розвиток, інші – створюють перешкоди. Подолання перешкод сприяє переходу групи в робочий стан і надає можливість досягати мети, заради якої вона створювалася [1].

Учені повідомляють про те, що на сучасному етапі досліджень групової динаміки пріоритетними являються вивчення природи груп, умов їх формування, успішного функціонування та взаємовідношень із іншими особистостями і групами. У фокусі уваги знаходяться такі характеристики, як згуртованість, розвиток культури групи та здібностей до кооперації, усвідомлення наявності і співвідношення групових та особистих цілей. Останні характеристики є свідченням успішної групової адаптації [2; 5].

Аналіз наукової літератури за останні десятиріччя свідчить про те, що дослідження динамічних станів груп під час педагогічних конфліктів можуть бути перспективними напрямками вивчення групової динаміки, які покращать адаптацію особистості. У той же час, сучасні дослідження не дозволяють визначити складність групових конфліктів і відповідно глибину групових інтерпретацій, які можуть сприяти розвитку групи. Саме через це нами прийнято рішення здійснити представлене дослідження.

Мета дослідження: вивчити способи подолання групових конфліктів у студентів вищих навчальних закладів (ВНЗ) та розробити на основі отриманих даних адаптаційний тренінг «Подолання групових конфліктів».

Методи та організація дослідження: теоретичний аналіз, узагальнення літературних джерел, психометрична методика «Способи подолання конфліктів у малій групі», методи математичної статистики [5].

Дослідження організовано під час педагогічної практики з фізичної культури студентів п'ятого курсу у 4-х ВНЗ м. Дніпропетровська. Дослідження проводились у групах студентів (6–10 респондентів). Тривалість дослідження 15–20 хвилин. У дослідженні приймали участь 418 студентів ВНЗ м. Дніпропетровськ. Вік досліджених студентів – 18–25 років. Серед них: 125 студентів Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту (ДДІФКіС); 61 студент Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара (ДНУ ім. О. Гончара); 123 студенти Дніпропетровського університету економіки і права ім. А. Нобеля (ДУЕП ім. А. Нобеля); 109 студентів Придніпровської державної академії будівництва і архітектури (ПДАБіА).

Результати досліджень. На базі кафедри педагогіки і психології ДДІФКіС автором проведено вивчення способів подолання конфліктів у малій групі. Були оцінені 15 групових психологічних факторів, які свідчать про стан групової динаміки у студентській групі. Обробка отриманих результатів дозволила виділити 5 станів групової динаміки під час конфліктів: вирішення конфлікту неможливе (0–30 балів); вихід із конфлікту мало реальний (31–44 бали); конфлікт у групі ускладнюється і має тенденцію до пролонгації, потрібна тривала робота з боку керівників і самої групи для виключення внутрішньої конкуренції та протиріччя, малі шанси на вирішення конфліктів (45–73 бали); вирішення конфлікту ускладнюється за рахунок багатьох труднощів, пов'язаних з діяльністю керівника і членів групи (74–89 балів); конфлікт може успішно вирішитися на раціональній основі (90–

105 балів). Нами встановлено, що діагностика стану групової динаміки методом «Способи подолання конфліктів у малій групі» дає можливість визначитися зі **ступенем психологічного втручання і глибиною групових інтерпретацій**. Тест дозволяє виділити основні **проблемні фокуси і психологічні опори**, які перешкоджають груповій динаміці, не дозволяють досягати очікуваних педагогічних або спортивних результатів. Згідно з ідеологією дослідження ми робили акцент на таких фокусах групової динаміки: розуміння та прийняття членами групи її мети і задач; раціональність свідомості групи; партнерські або конкурентні стосунки членів групи з керівником; розуміння етіології конфліктів, потреба виходів із конфліктів через взаємодію або використання конфліктів в особистих корисних цілях; направлення групової активності (єднання групи/групова деструкція); усвідомлення групових та особистих наслідків конфліктів у членів групи; ступінь підготовленості керівника групи: контроль, активність, розуміння групових процесів, здатність підтримувати групу.

Отримані психометричні дані свідчать про інтенсивність групових конфліктів у студентів 4-х ВНЗ м. Дніпропетровська, яка відповідає п'яти станам групової динаміки. Дані порівняльного аналізу конфліктних станів у студентських групах представлені в таблиці.

Дані таблиці свідчать про високу частоту і інтенсивність групових конфліктів у студентів ПДАБіА. Подібна психологічна характеристика студентських груп ускладнює проходження педагогічної практики з фізичного виховання у цьому ВНЗ і потребує спеціальної підготовки з групової психології від студентів-практикантів.

У цілому, практично половина всіх досліджених студентів знаходяться у групах, які потребують специфічної, направленої на подолання конфліктів, психологічної допомоги. У результаті міжособистих конфліктів у таких студентських групах виникають групові напруження і внутрішня руйнація, яка виснажує групу. Така динаміка в групі не залишає сил для здорової внутрішньої і зовнішньої конкуренції, яка

Порівняльний аналіз конфліктних станів у студентських групах 4-х ВНЗ м. Дніпропетровська

Стан групи \ ВНЗ	ДДІФКіС		ПДАБіА		ДНУ ім. О. Гончара		ДУЕП ім. А. Нобеля	
	Загальна кількість	%	Загальна кількість	%	Загальна кількість	%	Загальна кількість	%
Вирішення конфлікту неможливе	0	0	0	0	0	0	0	0
Вихід із конфлікту мало реальний	0	0	2	1,8	0	0	0	0
Конфлікт в групі ускладнюється, тенденція до пролонгації	56	44,8	70	64,3	31	50,9	47	38,2
Вирішення конфлікту ускладнюється за рахунок труднощів, пов'язаних з діяльністю керівника і членів групи	57	45,6	17	15,6	22	36	59	48
Конфлікт можна успішно вирішити на раціональній основі	12	9,6	20	18,3	8	13,1	17	13,8

може сприяти динамічному розвитку групи. Серед усіх респондентів дослідженої групи 2 (0,5 %) студенти перебувають у групі, де конфлікт досягнув такого ступеня інтенсивності, коли практично немає шансів для його подолання; 204 (48,8 %) респонденти знаходяться у досить конфліктних групах, де групові проблеми ускладнюються і мають тенденцію до пролонгації. Такі групи потребують тривалої роботи з боку керівників і всіх студентів для виключення внутрішньої конкуренції та протиборства. Без спеціальної психокорекційної роботи такі групи мають малі шанси на вирішення внутрішніх конфліктів; 155 (37,1 %) студентів знаходяться у групах, де конфлікти розвиваються і ускладнюються, що потребує аналізу конфліктів і розв'язання психологічних труднощів, пов'язаних з діяльністю всіх членів групи; 57 (13,6 %) респондентів перебувають у студентських групах, де конфлікти успішно вирішуються на раціональній основі. У роботі з такими групами достатньо аналізу протиріч і прояснення конфліктної ситуації.

Результати досліджень використані автором для створення адаптаційного тренінгу «Подолання групових конфліктів». Тренінг базується на теорії групового аналізу. До програми адаптаційного тренінгу входять такі заняття: лекція з основ психології груп; практичне заняття з діагностики станів групової динаміки і конфліктів; самостійна робота студентів в учбових групах з подолання конфліктів; груповий аналіз педагогічних конфліктів у великій групі. Отримані результати вивчення групових станів дозволяють інтерпретувати психодинаміку групи, роблячи акцент на групових опорах, які проявляються внутрішніми конфліктами. Під час тренінгу студенти спостерігають розігрування родинних конфліктів у групі, виявляють тривоги, діагностують психологічні особисті і групові захисти. Це дозволяє під час аналітичних занять направляти

інтерпретацію на цілу групу або робити акцент на роботу з особистістю у групі. Крім інтерпретацій, використовуються реконструкції подій більш ранніх етапів розвитку особистості, прояснення стосунків студентів з першою групою (родиною). Перебування студентів у навчальній групі викликає у них деяку ступінь регресії, яка потребує контролю і керування з боку викладачів. Аналізується поведінка студентів у ситуаціях, які посилюють групові напруження і порушують нормальний розвиток групи. До таких ситуацій відносять появу нових членів у групі, вихід членів групи, дроблення до підгруп та інше.

Висновки:

1. Дослідження способів подолання конфліктів у малій групі на заняттях з фізичної культури дає можливість впливати на процес професійної адаптації студентів під час педагогічної практики у ВНЗ. Методика дозволяє виділяти проблемні фокуси і психологічні опори, які заважають студентській групі досягати очікувані педагогічні та спортивні результати.

2. Встановлено, що 0,5 % студентів знаходяться у групі, в якій практично немає шансів подолати груповий конфлікт; 48,8 % – у групах, в яких проблеми мають тенденцію до пролонгації; 37,1 % – у групах, де конфлікти розвиваються і ускладнюються; 13,6 % – у групах, в яких проблеми успішно вирішуються на раціональній основі.

3. Результати досліджень використанні автором для створення адаптаційного тренінгу «Подолання групових конфліктів».

Перспективним напрямком подальших досліджень є вивчення організаторських і комунікативних якостей студентської молоді, що призведе до покращення професійної адаптації студентів у навчальних і спортивній групах.

Література:

1. Галкина Т. П. Социология управления: от группы к команде / Т. П. Галкина. Финансы и статистика. – 2001. – 224 с.
2. Ильин Е. П. Психология спорта / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2008. – 352 с.
3. Пріц А. Груповий психоаналіз: теорія, техніка, застосування / А. Пріц, Е. Викуваль : [наук. ред. С. Грабовська, Г. Католик]. – Львів, 2006. – 312 с.
4. Роговик Л. С. Груповий аналіз як метод особистої психокорекції учасників танцювально-психомоторного тренінгу / Л. С. Роговик // Збірник наукових праць К-ПНУ ім. І. Огієнка, Інститут психології ім. Г. С. Костюка. – 594–607 с.
5. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М. : Институт Психотерапии, 2002. – 464 с.
6. Яценко Т. Н. Основы глубинной психокорекции: феноменология, теория и практика : [навчальний посібник] / Т. Н. Яценко. – К. : Вища школа, 2006. – 382 с.